

Jan Święch

Uniwersytet Jagielloński

Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej

Recenzja „Rocznika Podhalańskiego”, T. XIV/ 2019, ss. 532. Wydawca Muzeum Tatrzańskie w Zakopanem

W listopadzie 2020 roku ukazał się XIV tom *Rocznika Podhalańskiego*, który w całości poświęcony został zaprezentowaniu wielokierunkowych działań Muzeum Tatrzańskiego w jubileuszowym roku 130-lecia otwarcia (1889 rok), tej wyjątkowo zasłużonej dla kultury polskiej placówki. Wspomina o tym jej Dyrektor — Anna Wende-Surmiak w tekście *Od wydawcy*, przywołując pierwszy wpis do *Księgi Pamiątkowej*, dokonany przez dra. Tytusa Chałubińskiego — późniejszego patrona Muzeum, zapowiadający, że placówka będzie miejscem pracy i spotkań wielu wybitnych postaci świata nauki, sztuki, muzealnictwa oraz działaczy regionalnych. Jedną z nich był Juliusz Zborowski, któremu poświęcono interdyscyplinarną Ogólnopolską Konferencję Naukową *Juliusz Zborowski i jego dzieło*. Teksty autorów wystąpień konferencyjnych stanowią zawartość podstawowego działu periodyku: *Artykuły i Rozprawy*.

Wprowadzeniem do afirmacji wielkiego muzeologa, językoznawcy, znawcy kultury Podhala i Podtatrza jest tekst etnolożki Magdaleny Kwiecińskiej. Omawiając projekt wspomnianej konferencji oraz jej cel, wspomina również o nieformalnym fenomenie, utworzonym przez Juliusza Zborowskiego — *Grand Hotelu Muzeum Tatrzańskim*. W istocie była to wygospodarowana w przestrzeni gmachu Muzeum przy ul. Krupówki 10 — noclegownia, służąca wybitnym muzealnikom i naukowcom z innych krajowych i za-

granicznych ośrodków, badających kulturę Górali Podhalańskich. W ten sposób zakopiańska placówka stała się miejscem spotkań, dyskursu naukowego oraz praktyk badawczych, wykraczających poza statutowe ramy muzeum regionalnego.

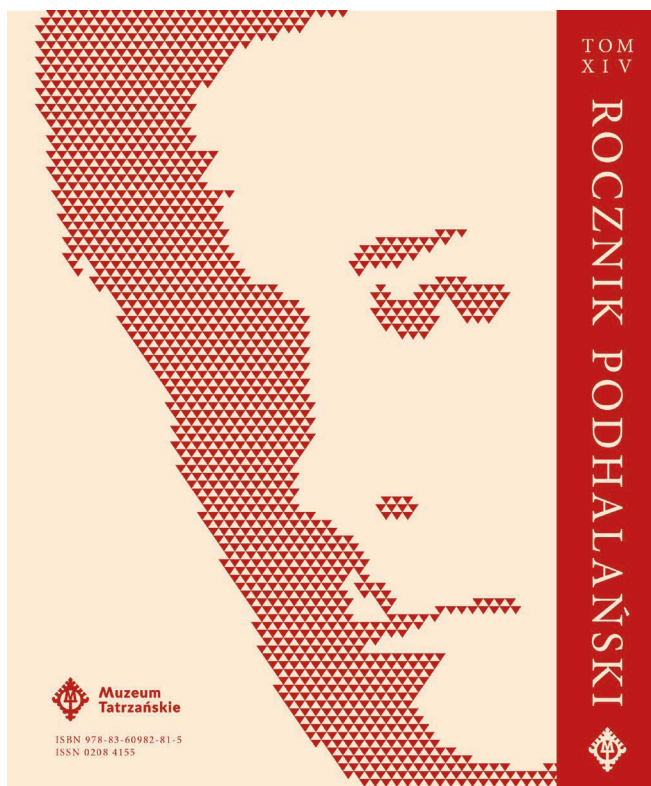
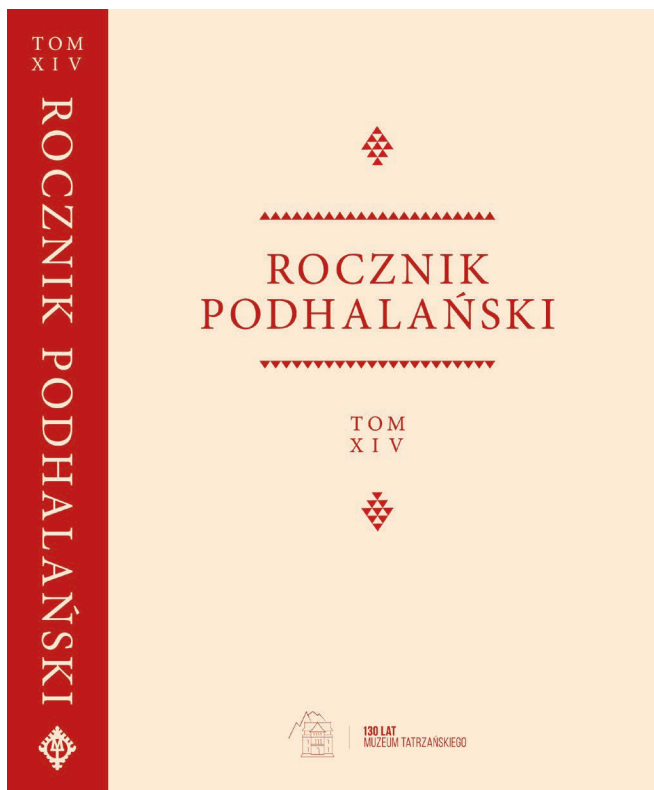
Kolejne rozważania prowadzone są przez Annę Mlekodaj — folklorystkę i literaturoznawczynię. Autorka dokonuje szerokiej analizy wiersza Stanisława Nędzy-Kubińca (1940 rok), dedykowanego Juliuszowi Zborowskiemu. Ta poetycka narracja, podporządkowana jednak rygorom naukowego warsztatu, w znakomity sposób ukazuje cały proces pełnej akceptacji przez hermetyczną lokalną społeczność Podhala, oddanego bez reszty na polu dokumentowania jej kultury muzeologa. Zwieńczeniem tej akceptacji i szacunku jest przyznany Zborowskiemu przez poetę tytuł „Gazdy Tatr”.

Maciej Rak — dialektolog, etnolingwista, naszkicował ogromne zasługi Juliusza Zborowskiego na polu dokumentowania gwary Zakopanego i okolic. Podkreślono, że uczony posługiwał się wyjątkowo precyzyjnym aparatem badawczym, podbudowanym dodatkowo postawą, nie uznającą żadnych kompromisów już na etapie opracowywania materiałów. W efekcie wydane po blisko pięćdziesięciu latach po śmierci Zborowskiego rękopisy jego prac, są nienaganne od warsztatowej i interpretacyjnej strony, wymaganej przez współczesną naukę. Wskazano też jak wiele konsultacji i materiałów przekazywał Zborowski akademikom, m.in. Kazimierzowi Nitschowi, które wykorzystywano w opublikowanych dziełach.

Wioletta Pawlikowska — historyczka, dokonuje analizy warsztatu badawczego Juliusza Zborowskiego. Wskazuje nie tylko na dociekliwość i dbałość o szczegół historiograficzny, ale również jego ogromną intuicję interpretacyjną. Dowodzi też, że na kształtowanie się zainteresowań kulturą ludową oraz postawę badawczą Zborowskiego, duży wpływ miały spotkania z Bronisławem Piłsudskim.

Wiesław A. Wójcik — historyk, biograf, przedstawił zasługi Juliusza Zborowskiego dla utworzonego przez Jana Gwalberta Pawlikowskiego periodyku *Wierchy*. Jego wysoki poziom merytoryczny, poligraficzny to efekt tytanicznej intelektualnej pracy Zborowskiego. Bez jego starań o finanse, systematyczne publikowanie kolejnych numerów czasopisma, byłoby niemożliwe.

Wojciech Szatkowski — historyk, w prowadzonych rozważaniach ukazuje całą złożoność sytuacji Muzeum Tatrzańskiego w okresie drugiej wojny światowej w szczególności nacisków liderów ideowych Goralenvolku —

Henryka Szatkowskiego i Wacława Krzeptowskiego na Juliusza Zborowskiego, których celem miało być włączenie Muzeum w propagowanie tego ruchu. Próby te dzięki nieustępliwej postawie Zborowskiego zakończyły się niepowodzeniem.

Maria Małanicz-Przybylska — etnolożka i muzykolożka, dowodzi jak bardzo nagrania fonograficzne muzyki ludowej Podhala, których Juliusz Zborowski był jednym z prekursorów, miały pozytywny wpływ na współczesną praktykę kulturową w tymże zakresie.

Sylwia Buławka i Katarzyna Kerneder-Gubała — archeolożki, przedstawiły szkic poświęcony historii badań archeologicznym na Podhalu. W tym chronologicznym ujęciu zagadnienia wielokrotnie pojawia się postać Juliusza Zborowskiego w kontekście propagowania potrzeby takich badań oraz tworzenia niezbędnych zespołów badawczych w tym zakresie. Ekipy archeologów zawsze też mogły liczyć na pomoc Muzeum Tatrzańskiego w organizowaniu ekspedycji badawczych.

Anna Kozak — etnolożka, pochyliła się w swoim tekście nad opisem sposobów tworzenia kolekcji etnograficznej Muzeum Tatrzańskiego w latach 1918–1939. Naszkicowany obraz potwierdza misyjny charakter pracy Muzeum Tatrzańskiego i jej Dyrektora — Juliusza Zborowskiego. Wizjonerstwo i heroiczna wręcz postawa przekłada się na urzeczywistnienie znakomitego zbioru obiektów, pomimo braku środków finansowych.

Magdalena Kwiecińska — etnolożka, przedstawiła losy kolekcji etnograficznej Muzeum Tatrzańskiego w latach drugiej wojny światowej. Na tym tle bardzo pozytywnie ocenia postawę Juliusza Zborowskiego — ówczesnego dyrektora placówki, dzięki której bogata i bardzo cenna kolekcja nie tylko nie uległa zniszczeniu czy też rozgrabieniu, ale została wzbogacona o nowe obiekty oraz zdeponowane całości uznanych kolekcjonerów.

Kolejnych sześć tekstów ma charakter kontekstowy w stosunku do zasadniczego tematu konferencji. I tak Janusz Barański — etnolog, antropolog kultury, przedstawił wyniki swoich badań terenowych prowadzonych na Spiszu z zakresu procesów przyjmowania z tradycji kulturowej elementów dziedzictwa, które mają być afirmacją kontynuowania i manifestowania swojskości kulturowej.

Piotr Czepas — etnolog, opracował szkic poświęcony dokumentowaniu dziedzictwa kultury przemysłu ludowego na Podhalu. W tym zakresie ogromne zasługi położył Henryk Jost.

Małgorzata Jaszczółt — etnolożka, zaprezentowała kolekcję dotyczącą kultury ludowej Podhala, będącą w zbiorach Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie.

Zbigniew Jerzy Przerembski — muzykolog, dowodzi fenomenu muzyki ludowej Podhala, która wyróżnia się od kompozycji innych regionów w kraju cechami formalnymi i stylistycznymi.

Gabriela Gacek — etnomuzykolożka, dopowiada, w jaki sposób i dlaczego ludowa muzyka Podhala stała się inspiracją w rozwiązaniach muzycznych innych grup etnograficznych zamieszkujących tereny Beskidów.

W końcu Natalia Maksymowicz Mróz — etnolożka, przedstawia wykład dotyczący przydomków na Podhalu, które to zdaniem autorki stanowią istotny element budowania więzi społecznej tegoż regionu.

W dziale: *Materiały Archiwalne* interesującego nas periodyku zamieszczono teksty: Magdaleny Dolińskiej — etnolożki, omawiającej korespondencję prowadzoną przez Juliusza Zborowskiego z Sewerynem Udzielą — dyrektorem Muzeum Etnograficznego w Krakowie; Jolanty Jakubowskiej — archiwistki, prezentującej korespondencję pomiędzy Zborowskim a Marią Znamierowską-Prüfferową — dyrektorką Muzeum Etnograficznego w Toruniu; Magdaleny Kwiecińskiej — etnolożki, informującej o niedawnym dokumencie włączonym do zbioru archiwalnego Muzeum Tatrzańskiego — liście Zborowskiego do Jerzego Młodziejowskiego w sprawie periodyku *Wierchy* oraz fotograficznej spuściźnie po Janie Karłowiczu. W przedstawionych trzech przypadkach, odnajdujemy potwierdzenie niezwyklej aktywności Zborowskiego na polu muzealnictwa. Materiały te stanowią też ważny przyczynek do historii muzealnictwa etnograficznego, warunków pracy i „walki” o realizację nowych projektów.

Wszystkie wspomniane wyżej teksty reprezentują równy, wysoki poziom warsztatowy, staranną i przejrzystą strukturę oraz co najważniejsze, są opracowaniami, w których podjęte zagadnienia omawiane są po raz pierwszy. Dzięki takiej formule uzyskaliśmy nowy obraz wyjątkowej postaci jaką był Juliusz Zborowski w szerokim interdyscyplinarnym kontekście rozważań charakterystycznych dla: etnologów, antropologów kultury, archeologów, historyków, archiwistów, muzykologów, etnomuzykologów oraz muzeologów.

W kolejnych działach *Rocznika Podhalańskiego: Wydarzenia Muzealne* oraz *Sprawozdania* czytelnik otrzymał bogaty serwis zdarzeń muzealnych 2019 — jubileuszowego roku Muzeum Tatrzańskiego.

Większość artykułów, materiałów i sprawozdań urozmaicona została starannie dobranym zestawem ilustracji. Całość wydawnictwa opatrzona jest indeksem osobowym i nazw geograficznych, ułatwiającym poruszanie się po wielowątkowych opracowaniach. Warto też wspomnieć o interesującym projekcie graficznym periodyku, który w całości reprezentuje wysokie standardy naukowego czasopisma i z pełnym przekonaniem polecam jego lekturę nie tylko muzealnikom i akademikom, ale wszystkim osobom zainteresowanym kulturą Podhala.